

**Філософія**

УДК 274/278:17:355.01:316.42(477)

**DOI** <https://doi.org/10.5281/zenodo.20616580>

**Протестантська етика в умовах війни та повоєнного відновлення  
України**

**Осташук Іван Богданович,**  
доктор філософських наук, професор,  
професор кафедри богослов'я,  
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»,  
м. Буча, Київська область, Україна  
<https://orcid.org/0000-0002-6115-0884>

**Прийнято: 15.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026**

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу протестантської етики як ціннісного ресурсу для українського суспільства в умовах повномасштабної російської агресії та майбутнього повоєнного відновлення. Досліджено концептуальну спадщину Макса Вебера, зокрема ідею покликання, аскетичної дисципліни, індивідуальної відповідальності та підзвітності як засад громадянського суспільства. Розмежовано протестантизм як конфесію і протестантську етику як ціннісну систему, що дозволяє аналізувати її як культурний феномен поза конфесійними межами. Показано, що протестантські громади України, передусім баптистські та п'ятидесятницькі та виявили непропорційно високий рівень організованості та ефективності в гуманітарній відповіді на воєнну кризу. Встановлено, що масова волонтерська мобілізація 2022–2026 років демонструє ціннісну*

граматику, функціонально близьку до протестантської етики: індивідуальна ініціатива, підзвітність, відповідальність за спільне благо. Визначено три ключові ціннісні ресурси для повоєнного відновлення, а саме культура праці як покликання, підзвітність як антикорупційний механізм та горизонтальна самоорганізація як модель громадянського суспільства. Водночас виявлено напруження між протестантською ціннісною системою та особливостями українського соціокультурного контексту. Розглянуто дискусійне питання про можливість секулярного засвоєння протестантської трудової етики поза живою релігійною традицією, з посиланням на досвід Японії, Південної Кореї та Тайваню. Аргументовано, що ціннісна система, відірвана від інституційного середовища, ризикує перетворитися на декларацію без практичного ефекту. Ключовим завданням для України визначено інституційне закріплення і масштабування ціннісного імпульсу волонтерської культури через громадянські, освітні та професійні структури. Зроблено висновок, що засвоєння протестантської ціннісної спадщини можливе лише через критичний діалог із власними культурними матрицями, а не механічне перенесення.

**Ключові слова:** протестантська етика, повоєнне відновлення України, волонтерство, громадянське суспільство, протестантські громади, трудова етика, антикорупційна культура.

## Protestant Ethic in the Context of War and Post-War Reconstruction of Ukraine

**Ostashchuk Ivan**

Doctor of Philosophy, Professor,  
Professor of the Department of Theology,  
Ukrainian Institute of Arts and Science,  
Bucha, Kyiv region, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-6115-0884>

**Abstract.** *The article analyzes Protestant ethics as a value resource for Ukrainian society in the context of full-scale Russian aggression and future post-war reconstruction. The conceptual legacy of Max Weber is examined, particularly the ideas of vocation, ascetic discipline, individual responsibility, and accountability as foundations of civil society. A distinction is drawn between Protestantism as a confession and Protestant ethics as a value system, which allows the latter to be analyzed as a cultural phenomenon beyond denominational boundaries. It is demonstrated that Ukraine's Protestant communities – primarily Baptist and Pentecostal – have shown a disproportionately high level of organization and effectiveness in their humanitarian response to the wartime crisis. The mass volunteer mobilization of 2022–2026 is found to exhibit a value grammar functionally close to Protestant ethics: individual initiative, accountability, and responsibility for the common good. Three key value resources for post-war reconstruction are identified, namely a culture of work as vocation, accountability as an anti-corruption mechanism, and horizontal self-organization as a model of civil society. At the same time, tensions are identified between the Protestant value system and the specificities of the Ukrainian socio-cultural context. The contested question of whether Protestant work ethics can be secularly appropriated outside a living religious tradition is examined, with reference to the experience of Japan, South Korea, and Taiwan. It is argued that a value system severed from its institutional environment risks becoming a mere declaration without practical effect. The institutional consolidation and scaling of the value impulse embodied in volunteer culture – through civic, educational, and professional structures – is identified as a key challenge for Ukraine. The article concludes that the appropriation of the Protestant value heritage is possible only through critical dialogue with Ukraine's own cultural matrices, rather than through mechanical transplantation.*

**Keywords:** *Protestant ethics, post-war reconstruction of Ukraine, volunteering, civil society, Protestant communities, work ethic, anti-corruption culture.*

**Постановка проблеми.** Повномасштабне російське вторгнення в Україну в лютому 2022 року поставило українське суспільство перед необхідністю не лише фізичного виживання, а й глибокої ціннісної переорієнтації. Питання про те, які етичні засади здатні утримати суспільство у стані моральної стійкості під час війни і стати основою повоєнної розбудови, набуло не тільки наукового академічного, але й практичного екзистенційного виміру. Саме в цьому контексті протестантська етика – як система цінностей, а не лише як конфесійна парадигма – заслуговує на цілісний аналіз. Макс Вебер у класичній праці «Протестантська етика і дух капіталізму» (1905) [13] показав, що певний тип релігійної свідомості здатний породжувати специфічну етику праці, відповідальності, самодисципліни та раціонального ставлення до суспільного блага. Ця етика, на думку М. Вебера, стала одним із ключових чинників формування сучасного західного капіталізму й громадянського суспільства. Питання про те, чи може цей ціннісний ресурс бути актуалізований в українському контексті – суспільстві, що переживає одночасно війну, деінституціоналізацію і пошук нової національної ідентичності, – є не лише теоретично цікавим, а й практично важливим [2].

Актуальність теми визначається кількома обставинами. По-перше, Україна має власну протестантську традицію – баптистські, п'ятидесятницькі, реформатські громади, які становлять значну частину релігійного ландшафту нашої держави і демонструють специфічну соціальну активність як під час війни, так і в довоєнний період [1]. По-друге, повоєнне відновлення України потребуватиме не лише економічних інвестицій, а й ціннісної бази – культури відповідальності, праці, підзвітності та громадянської участі, які є серцевиною

протестантської етики. По-третє, євроінтеграційний курс України передбачає зближення не лише зі структурами ЄС, а й із ціннісними системами, в основі яких – значною мірою – лежить протестантська етична спадщина [8; 15].

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Теоретичну основу дослідження становлять праці М. Вебера [13], Є. І. Мулярчука [2], П. Л. Бергера [3] та ряду інших дослідників, які розробляли концепцію ціннісної системи протестантизму в її зв'язку з формуванням громадянського суспільства. Класична праця Макса Вебера «Протестантська етика і дух капіталізму» [13] залишається фундаментальним орієнтиром у дослідженні взаємозв'язку релігійних цінностей та суспільної організації. На думку Вебера, ціннісна система протестантизму – передусім концепція покликання, аскетична дисципліна та індивідуальна відповідальність перед Богом і спільнотою стала одним із ключових чинників формування західноєвропейського капіталізму й сучасних демократичних інституцій. Секулярний вимір цієї тези дає змогу аналізувати протестантську етику як культурний феномен поза конфесійними межами.

У філософському прочитанні цієї проблематики виділяється дослідження Є. І. Мулярчука [2], який розглядає ідею протестантського покликання у її історичній еволюції та сучасних проявах. На думку Мулярчука, протестантська етика покликання не є чимось архаїчним чи виключно історичним феноменом, а зберігає актуальність у контексті завдань сучасності виразної індивідуальної відповідальності. Схожий підхід розвиває П. Л. Бергер [3], аналізуючи динаміку релігійних структур у плюралістичному суспільстві. На його думку, релігійні системи виконують функцію сакрального покрову, що забезпечує суспільну згуртованість навіть в плюралістичних і секулярних умовах.

Соціологічний вимір проблематики висвітлює дослідження Дж. Касанови [4], присвячене ролі релігії в публічному житті сучасного світу. На

думку Касанови, релігійні інституції не зазнали витіснення з публічного простору з плином модернізації, а навпаки зберігають вплив на формування ціннісних настанов суспільства. Ця теза набуває особливого значення для розуміння ролі протестантських громад у посткомуністичній Україні.

Український контекст розвитку протестантизму детально досліджує П. М. Краюлк [1], який зосереджується на інтеграції баптистів, п'ятидесятників та адвентистів у публічний простір України через соціальне служіння в період з 1991 року дотепер. Дослідження показує, що протестантські громади відігравали непропорційно велику роль у гуманітарній і цивільній діяльності. Цю саму тему розкривають Г. Мєренков, М. Федоренко та І. Макарчук [6], які дослідили діяльність євангельських баптистів в Україні за 1991–2021 роки, зафіксувавши зростання їхньої громадської активності.

Протестантську громаду в українському соціокультурному просторі досліджує К. Ваннер [11; 12]. У своїй монографії Ваннер досліджує феноменологію «навернення» серед українців у контексті глобального євангелізму, показуючи, що практики євангельських громад формують відмінну суб'єктність і специфічну християнську ідентичність. У статті «Missionaries of Faith and Culture» [12] дослідниця розглядає взаємодію міжнародних євангельських ініціатив із українським релігійним полем, виявляючи обопільні жанри напружень і можливості діалогу.

Економічний вимір протестантської трудової етики досліджує Л. Штанько [8], яка аналізує економічну етику українських протестантів як інструмент стабілізації економічних процесів. Дослідниця підкреслює, що енергії відповідальності та якісної праці, що є характерними для протестантської традиції, практично проявляються в господарській поведінці протестантських громад України. Схожу тезу розвивають Р. Соловій [9] та А. Хоорн та Р. Маселанд [10]. Соловій досліджує пошук нової місіонерської парадигми української євангельської спільноти в умовах війни на виснаження.



На думку ван Хоорна та Маселанда, існування протестантської трудової етики підтверджується даними щодо рівня добробуту працюючих релігійних груп.

Сучасний стан громадянського суспільства в умовах війни висвітлює колективна доповідь «Civil Society in Ukraine's Restoration» [5], укладена за редакцією О. Андрєєвої та інших. У ній зафіксовано здатність неурядових громадянських організацій до мобілізації ресурсів у масштабах, що наближаються до плану Маршалла, що підкреслює значення неформальних інституційних мереж у розбудові повоєнної України. Схожою проблематикою опікується Р. Ватноу [14], який розглядає доброчинність як соціально-психологічний феномен, що виконує важливу функцію у підтримці суспільної згуртованості.

Чинник євроінтеграції і ціннісні перетворення в посттрадянських суспільствах досліджує А. Олексієнко [7], який аналізує радянську спадщину і колоніальний менталітет як чинники, що гальмують інституційні реформи в українській вищій освіті. На думку Олексієнка, зміна ціннісних орієнтацій в інституціональному середовищі є необхідною умовою для сталого євроінтеграційного курсу України. Цю ідею розвиває В. Єленський [15], описуючи історію і сучасний стан «пізніх» протестантів у посткомуністичній Україні. На його думку, баптистські та п'ятидесятницькі громади вирізняються функціонально більшою соціальною дієздатністю порівняно з іншими релігійними групами.

Таким чином, представлена література визначає основні вектори дослідження протестантської етики, проте залишає недостатньо вивченими питання як ціннісний вимір протестантизму у контексті війни та повоєнного відновлення України. Це і визначає наукову новизну запропонованого дослідження.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Для цілей цього дослідження важливо розмежувати протестантизм як конфесію і

протестантську етику як ціннісну систему. М. Вебер сам наголошував, що йдеться не про теологічні доктрини, а про «дух» – сукупність установок щодо праці, покликання, відповідальності й мирського успіху як знаку богообраності. Це дозволяє аналізувати протестантську етику як культурний феномен, незалежно від конфесійної приналежності конкретного суспільства [13].

Ціннісне ядро протестантської етики у веберівській інтерпретації включає кілька взаємопов'язаних елементів: концепцію покликання (Beruf), згідно з якою будь-яка суспільно корисна праця є релігійним обов'язком; аскетичну дисципліну як основу раціонального використання часу і ресурсів; індивідуальну відповідальність перед Богом, яка не делегується ні церкві, ні громаді; і, нарешті, підзвітність як принцип суспільного життя – переконання, що людина зобов'язана відповідати за свої дії перед спільнотою [2; 3].

Названі цінності набувають особливого звучання в контексті українського досвіду воєнного часу. Масова волонтерська мобілізація, що стала однією з найактивніших соціальних реакцій на початок повномасштабного вторгнення, демонструє ціннісні патерни, близькі до протестантської етики: індивідуальна ініціатива, відповідальність за спільне благо, ефективне управління ресурсами, підзвітність донорам і суспільству. Це не означає, що українське волонтерство є протестантським за своїм походженням – проте воно виявляє схожу ціннісну граматику, перебуваючи в дискурсі західної аксіології [9; 12].

Протестантські громади України – насамперед баптистські та п'ятидесятницькі, які разом налічують понад мільйон вірян, – виявились одними з найбільш організованих і ефективних суб'єктів гуманітарної відповіді на військову кризу [6 ; 15]. Дослідження діяльності протестантських організацій під час війни фіксують їхню здатність до швидкої горизонтальної мобілізації, ефективного розподілу ресурсів і підтримки внутрішньо



переміщених осіб у масштабах, непропорційних їхній частці в загальній структурі населення [1; 14].

Це не є випадковим. Протестантська громада структурно має такі особливості, що уможливають швидку мобілізацію: вона є спільнотою активних членів, а не пасивних вірян, з розвиненою культурою взаємної підзвітності, добровільних внесків і горизонтального прийняття рішень. Ці організаційні характеристики є прямим відображенням ціннісної системи, яку описував М. Вебер. Під час війни вони виявились практичними в необхідності динаміки дій [9; 13].

Водночас важливо уникати ідеалізації. Протестантські громади в Україні є різноманітними і внутрішньо суперечливими. Частина з них демонструє досить закриті, консервативні структури, далекі від ідеалів громадянської участі. Окремі з них залишаються аполітичними або відверто наївно пацифістськими в умовах, коли суспільство очікує від релігійних інституцій чіткої моральної позиції. Попри те, в цілому протестантський сектор виявив вищий рівень соціальної дієздатності, ніж можна було очікувати від його чисельної меншості [11; 15].

Повоєнне відновлення України – якщо розуміти його не лише як відбудову інфраструктури, а й як розбудову суспільних інституцій і культури – потребуватиме ціннісних ресурсів, які в протестантській традиції є центральними.

Перший ресурс – культура праці як покликання. Українська економіка після війни вимагатиме масштабної мобілізації людської енергії і творчої ініціативи. Веберівська концепція покликання – переконання, що якісна, чесна, відповідальна праця є самостійною цінністю, а не лише засобом виживання – культурне підґрунтя, без якого економічне відновлення залишається крихким. Сьогоднішній «дух» волонтерства, який демонструє

подібні установки, постає ресурсом, який суспільство має свідомо плекати і не дозволити розчинитися у повоєнній втомі й апатії [8].

Другий ресурс – підзвітність і антикорупційна культура. Корупція є однією з найсерйозніших загроз повоєнному відновленню: міжнародні донори, які виділятимуть сотні мільярдів доларів, вимагатимуть культури підзвітності, якої в Україні, на жаль, системно не вистачає. Протестантська етика у своєму ціннісному ядрі є антикорупційною: вона робить індивідуальну підзвітність перед спільнотою релігійним, а не лише юридичним обов'язком. Там, де ця культура присутня – у протестантських громадах, у волонтерських організаціях з подібними ціннісними засадами, – рівень корупційних практик статистично нижчий, порівняно з іншими соціальними інститутами [10].

Третій ресурс – горизонтальне громадянське суспільство. Протестантська модель громади є моделлю горизонтальної самоорганізації: рівні члени, добровільна участь, виборна відповідальність, прозорість рішень. Це є структурним прообразом громадянського суспільства, яке Україна намагається будувати в умовах євроінтеграції. Досвід протестантських громад у формуванні таких структур є практичним ресурсом, який може бути осмислений і масштабований поза конфесійними межами [5].

Було б інтелектуально нечесно описувати протестантську етику лише як ресурс, не аналізуючи її напружень з українським соціальним контекстом.

Перше напруження – між індивідуалізмом протестантської традиції і колективістською матрицею українського суспільства. Протестантська етика ставить індивіда перед Богом і суспільством безпосередньо, без посередників. Українська культура, незважаючи на сильну традицію козацької вольниці, зберігає глибоко вкорінені колективістські установки: орієнтацію на родинну групу, недовіру до незнайомців, схильність до неформальних зобов'язань перед «своїми» на шкоду формальним нормам. Ці установки мають ризики культурного живлення корупції і одночасно постають реальним

психологічним захистом у кризових умовах. Протестантська індивідуальна відповідальність є корисним корективом, але не може системно замінити ці структури [10].

Друге напруження – між протестантським активізмом і православною традицією розуміння та сприйняття терпіння. Православна духовність, яка визначає релігійну ідентичність більшості українців, має власну ціннісну систему, в якій смиренність, терпіння і прийняття страждання є чеснотами. Ця система є глибоко вкоріненою і не може бути просто відкинута як «неправильна». Питання полягає в тому, чи здатне українське суспільство синтезувати православну духовну глибину з протестантською етикою соціальної відповідальності – або ці дві традиції мають ризики залишатися у ціннісному неузгодженні [10].

Третє напруження – між протестантським раціоналізмом і українською емоційною культурою. Веберівська протестантська етика є глибоко раціоналістичною: вона культивує планування, дисципліну, відкладене задоволення, раціональне управління часом і ресурсами. Українська культура – значно більш емоційна, імпульсивна й орієнтована на теперішнє. Під час війни ця емоційність є джерелом мобілізаційної енергії. У повоєнному відновленні вона може стати перешкодою для тривалої системної роботи, якої потребує розбудова інституцій [10].

Наведений аналіз закономірно підводить до питання, яке залишається відкритим у науковій літературі і набуває особливої гостроти в українському контексті: чи можливе культурне засвоєння протестантської етики як ціннісної системи поза живою протестантською традицією? Інакше кажучи – чи здатне суспільство, в якому протестанти становлять меншість, інституційно відтворювати цінності праці як покликання, підзвітності й горизонтальної самоорганізації без релігійного підґрунтя, яке їх породило?

Веберівська концепція допускає ствердну відповідь. Вебер сам зауважував, що «дух капіталізму», тобто ціннісна система, похідна від протестантської теології, з часом відривається від свого релігійного джерела і починає відтворюватися секулярними інституціями: школою, правом, корпоративною культурою, громадянськими організаціями [13]. Досвід Японії, Південної Кореї і Тайваню, які демонструють ціннісні патерни, функціонально близькі до протестантської трудової етики, без будь-якої історичної протестантської традиції, є емпіричним аргументом на користь цієї позиції. Якщо так, то Україна має шанс культивувати відповідні цінності через секулярні механізми – освіту, громадянське суспільство, інституційні реформи, поза конфесійною ідентичністю [4; 7].

Проте ця позиція не є безспірною. Р. Тоуні у своїй класичній полеміці з Вебером ще у 1926 році аргументував, що той переоцінив автономію релігійної свідомості і недооцінив роль економічних структур у формуванні етичних норм. Але важливішим для нашого контексту є інший аргумент: ціннісна система, відірвана від живої практики спільноти, яка її щоденно відтворює, ризикує перетворитися на порожню декларацію. Протестантська підзвітність працює не тому, що вона проголошена правильною, а тому, що вона є нормою конкретної громади, де відхилення від неї тягне за собою реальні соціальні наслідки. Без цього інституційного середовища цінність залишається лише красивим гаслом [10].

Саме тут виникає питання, яке можна вважати ключовим для розуміння українського випадку. Чи не є масова волонтерська мобілізація 2022–2026 років тим феноменом, який можна описати як «секулярний протестантизм» у дії? Українські волонтерські організації демонструють саме ту ціннісну граматику, про яку йдеться: індивідуальна ініціатива поєднується з колективною відповідальністю, підзвітність донорам є нормою, а не винятком, праця сприймається як моральний обов'язок, а не лише як засіб заробітку. Ці

організації є реальними інституційними середовищами, які відтворюють відповідні цінності в повсякденній практиці – без теологічного обґрунтування, але з не меншою ціннісною інтенсивністю [9].

Якщо ця інтерпретація є коректною, то головне питання повоєнного відновлення формулюється так: чи здатне українське суспільство інституційно закріпити і масштабувати цей ціннісний імпульс – чи він залишиться мобілізаційним феноменом воєнного часу, який неминуче розчиниться у повоєнній втомі й поверненні до довоєнних патернів поведінки? Відповідь на це питання залежить не від того, скільки українців є протестантами, а від того, чи з'являться інституції – громадянські, освітні, професійні – здатні відтворювати культуру підзвітності й покликання у мирних, буденних, не героїчних умовах. Саме в цьому, на нашу думку, полягає справжній виклик: героїзм не потребує інституцій, але сталий розвиток цього неодмінно вимагає.

**Висновки.** Протестантська етика в українському контексті є не тільки теологічним питанням і не питанням конфесійної конкуренції – вона постає у вимірі дискурсу про ціннісні ресурси, здатні утримати суспільство у стані моральної стійкості під час війни і забезпечити культурне підґрунтя повоєнної розбудови. Аналіз показує, що ці ресурси в Україні присутні – у діяльності протестантських громад, в дієвій волонтерській культурі, у громадянській активності, але залишаються невідрефлексованими і системно не осмисленими.

Повоєнне відновлення України потребуватиме не лише інфраструктурних і фінансових інвестицій, а й свідомого культивування ціннісної інфраструктури: культури праці як покликання, підзвітності як норми, горизонтальної самоорганізації як моделі громадянського суспільства. Протестантська традиція пропонує для цього і теоретичну мову, і набутий практичний досвід, проте його засвоєння можливе лише через критичний діалог із власними культурними матрицями, а не через механічне перенесення.

На нашу думку, перспективою подальших досліджень є порівняльний аналіз соціальної ефективності різних релігійних традицій в умовах поствоєнного відновлення, а також емпіричне дослідження ціннісних установок протестантських громад України у контексті їхньої гуманітарної і громадянської активності під час війни.

### Список використаних джерел

1. Крालюк П. М. Інтеграція протестантів у публічний простір України через соціальне служіння: баптисти, п'ятидесятники, адвентисти (1991 – дотепер). *Культурологічний альманах*. 2026. № 1 (17). С. 74–88. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2026.1.9>.
2. Мулярчук Є. І. Протестантська етика покликання: минуле і сучасність. *Науково-теоретичний альманах Гранію* 2019. Т. 22, №7. С. 58–66. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/1415> (дата звернення: 01.05.2026)
3. Berger P. L. *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion*. New York: Anchor Books, 1967. 240 p.
4. Casanova J. *Public Religions in the Modern World*. Chicago: University of Chicago Press, 1994. 330 p.
5. Civil Society in Ukraine's Restoration: A Guide to CSOs Mobilizing for a Marshall Plan / O. Andriieva et al. 2023. 32 p. URL: [https://www.gmfus.org/sites/default/files/2023-09/Ukraine-NGO%20mapping\\_digital\\_0.pdf](https://www.gmfus.org/sites/default/files/2023-09/Ukraine-NGO%20mapping_digital_0.pdf) (date of access: 01.05.2026).
6. Mierienkov H., Fedorenko M., Makarchuk S. Activity of Evangelical Baptist Christians In Ukraine (1991-2021). *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2021. Vol. 41, no. 4. URL: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol41/iss4/19> (date of access: 01.05.2026).



7. Oleksiyenko A. Soviet Legacy and Colonial Mentality: Continuity and Change in Ukraine's Higher Education. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*. 2023. Vol. 10, no. 2. P. 114–141. DOI: <https://doi.org/10.21226/ewjus731>.
8. Shtanko L. Economic Ethics of Ukrainian Protestants as a Means of Stabilization of Economic Processes. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2021. Vol. 41, no. 4. URL: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol41/iss4/13> (date of access: 01.05.2026).
9. Soloviy R. The Church Amidst the War of Attrition: Ukrainian Evangelical Community in Search of a New Mission Paradigm. *Religions*. 2024. Vol. 15, no. 9. 1136. URL: <https://doi.org/10.3390/rel15091136>.
10. van Hoorn A., Maseland R. Does a Protestant work ethic exist? Evidence from the well-being effect of unemployment. *Journal of Economic Behavior & Organization*. 2013. Vol. 91. P. 1–12. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2013.03.038>.
11. Wanner C. Communities of the Converted: Ukrainians and Global Evangelism. Ithaca: Cornell University Press, 2007. 320 p.
12. Wanner C. Missionaries of Faith and Culture: Evangelical Encounters in Ukraine. *Slavic Review*. 2004. Vol. 63, no. 4. P. 732–755. URL: <https://doi.org/10.2307/1520418>.
13. Weber M. The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism. London: Routledge, 2001. 347 p.
14. Wuthnow R. Acts of Compassion: Caring for Others and Helping Ourselves. Princeton: Princeton University Press, 1991. 364 p.
15. Yelensky V. 'Late' Protestants in Post-Communist Ukraine. *Borowik Irena eds. Religion, Churches and Scientific Studies of Religion: Poland and Ukraine*. Krakow, 2003. P. 71–88.